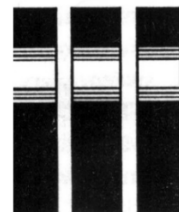

Vasváry Collection Newsletter

„Vixi, non inutilis”

Fenyvesi Anna és Bakos Réka

Egy közösségi örökségprojekt születése: az „Óhazából az Újvilágba” kezdeményezés

A tanulmány részletesen bemutatja, hogyan indult a kezdeményezés egy Facebook-csoportként, miként nőtte ki magát könyvsorozattá, és hogyan formálódott közösségi emlékezetet építő mozgalommá az Amerikába kivándorolt magyarok leszármazottainak részvételével.

Bevezetés

Az amerikai magyar kivándorlás jelen írásban tárgyalt örökségprojektje teljes mértékben 21. századi történet, olyannyira, hogy a digitális korszak előtt valószínűleg nem valósulhatott volna meg. Ugyanakkor jól mutatja azt is, hogy a közösségi média (amelynek sokszor a negatív hatásai jelennek meg mindennapi életünkben) értékteremtő szerepet is betölthet, amennyiben teret nyújt egy olyan szerveződésnek, amelynek tagjai meg sem találhatták volna egymást a világban nélküle.

Az „Óhazából az Újvilágba – Hungarian Roots & American Dreams” kezdeményezés célja a magyar–amerikai kivándorlás történetének feltárása, dokumentálása és közösségi megőrzése. A projekt 2024. február 26-án indult egy Facebook-csoporttal, amelyet Bakos Réka és Szabon János, két, saját családjának történetét (azon belül is, az USA-ba a 20. század elején kivándorolt dédapjuk életét) kutató lelkes amatőr (nem történész) alapított, miután egy másik családtörténet-kutató Facebook-csoportban kialakult beszélgetés kapcsán találkoztak (a digitális térben). Az új csoporthoz egy hét alatt több százan csatlakoztak, majdnem kivétel nélkül hasonló módon, családjuk kivándorolt tagjának, leszármazottaiknak életét kutató személyek. Egy évvel később pedig a csoport több mint ezerháromszáz fős közösséggé, élő tudásmegosztó digitális térré nőtte ki magát, belőle könyvsorozat, és számos szakmai kezdeményezés született.

A közösség

A zárt Facebook-csoport adminjai az alapítók, Bakos Réka és Szabon János, valamint a csoportba annak indulása után néhány nappal szakmai érdeklődésből csatlakozott Fenyvesi Anna

nyelvész lettek. A csoport tagjai többségében magyarországi és határontúli magyarok, illetve magyar származású amerikaiak: a Kárpát-medenceiek tipikusan valamely Amerikába vándorolt (déd- vagy nagyszülőjük generációjába tartozó) családtagjuk amerikai életét, az amerikaiak pedig kivándorolt ősük gyökereit, az óhazában maradt családtagjaik leszármazottait keresik, kutatják.

A magyarul és angolul elnevezett csoport a kezdetektől kétnyelvű: a Kárpát-medencei tagok nagy része tud angolul és két nyelven posztol, az USA-beli tagok többnyire angolul kommunikálnak, a magyarul vagy angolul nem tudó tagoknak pedig nagy segítséget nyújt a Facebookba épített fordítóprogram. A tagok családi történeteket, fényképeket, dokumentumokat és kérdéseket, kutatási tippeket, hasznos információforrások elérhetőségét osztják meg egymással, s bejegyzéseik alatt érdekes beszélgetések, eszmecserék alakulnak ki. A csoportban (a szerzők tapasztalata szerint más családtörténet-kutató Facebook-csoportokhoz hasonlóan) kooperatív, udvarias kommunikáció, a csoport alapelveiben is lefektetett politikamentesség és segítőkészség jellemző, és az indulás óta eltelt 14 hónapban szerencsére nem volt szükség adminok közbelépésére semmilyen módon sem.

A közösség dinamikája nem csupán az emlékezésre, hanem a közös tanulásra, kutatásra és dokumentálásra is épül: sok történet nemcsak egyéni, de közösen rekonstruált emlékezetműhely eredménye. Több esetben is volt példa arra, hogy csoporttagok által kutatott, korábbi generációs családtagok annak idején egyazon gyárban dolgoztak, vagy ugyanazon városban laktak, és a csoporttagok egymással kooperálva, tudásukat összerakva tudtak „megfejtetni” rajtuk addig kifogó kutatási kérdéseket.

Mint a közösségi médiában és az online térben keletkezett ismeretségekkel általában, a csoporttagok között is jellemző, hogy személyesen egyáltalán nem, vagy csak hónapokkal az online megismerkedésük után találkoznak – és ilyenkor régi ismerősként üdvözlik egymást.

A könyvsorozat

A Facebook-csoport indulását követően a több száz új tag közül sokan azonnal posztolták is kivándorló ősük történetét, röviden összefoglalva és kiegészítve a családi fényképalbumból származó korabeli (jellemzően 20. század eleji) fotókkal. A történetek elementáris erővel hatottak: a felemelő, tragikus, sikeres, szomorú, lelkesítő emberi sorsokról szóló elbeszélések – mint később személyes beszélgetésekben kiderült – sok-sok csoporttagot vonzottak nap nap után a számítógép elé esténként.

A történetek összegyűjtésének ötlete elsőként Fenyvesi Annában merült fel, először csak egy Google Drive-beli kompiláció formájában. Ez az ötlet azonban a csoporttagok között nem talált visszhangra. Az ötletgazda ezután Bakos Rékához fordult azzal, hogy kötetben kellene a

történeteket összegyűjteni és kiadni. A csoport megalapítása utáni nyolcadik napon meg is született a gyűjtemény megszerkesztésének és kiadásának szándéka. A szerkesztők: Fenyvesi Anna, a Szegedi Tudományegyetem Angol–Amerikai Intézetének oktatója, nyelvész, aki az 1990-es években öt évig a Pittsburghi Egyetemen tanult mint PhD-hallgató, és akinek itt az első kutatási témája a Pittsburgh melletti McKeesport amerikai magyarjainak nyelvhasználata volt; valamint Bakos Réka, végzettségét tekintve közgazdász, aki a privát szférában szerzett több mint húsz éves munkatapasztalatot a HR-tanácsadás, kutatás, adatelemzés és tartalomfejlesztés területén.

Fenyvesi ezután kollégájához, Dragon Zoltánhoz, az Americana eBooks szerkesztőjéhez fordult a kérdéssel, hogy kiadnák-e a könyvet, és azonnal pozitív választ kapott. A könyv megszerkesztésének eldöntése után néhány órával ily módon kiadója is lett a projektnek. A következő napon a kétnyelvű (magyar és angol) szerzői útmutató összeállítása után a szerkesztők (jelen írás szerzői) meghírdették a Facebook-csoportban a kötetet.

A kötet március közepétől szeptember közepéig készült. A szerzők angol vagy magyar nyelven adhatták le írásukat. A szerkesztők a szövegeket minimális szerkesztésnek vetették alá, hogy azok követhető és érthető módon mesélik el a történetet, standard helyesírással legyenek megírva, és a fejezetekben szereplő helyekre pontosan utaljanak. Szerkesztés után minden fejezetnek elkészült a fordítása is: az eredetileg magyarul írottaké angolra, és viszont. Mind a magyar, mind az angol szövegeket elolvasta és javította egy-egy olvasószerkesztő (mindnyájan csoporttagok is): az angolokat Michele Dula Baum, a Pittsburghi Egyetem professzionális kiadványszerkesztője (aki a kötetnek szerzője is), a magyarokat pedig Tóth Hajnalka és Felméri Judit. A kötet bevezető tanulmányát Balogh Balázs néprajzkutató, az amerikai magyarok néprajzáinak szakértője írta.

A történetekhez gyakran kapcsolódnak – és a kötetet gazdagon illusztrálják – családi dokumentumok, levelek, naplók, fényképek, amelyek nagy része először kerül nagyobb nyilvánosság elé. Az elbeszélések feldolgozása során számos tudományterület (néprajz, történettudomány, kulturális antropológia, digitális bölcsészet stb.) szempontjai érvényesülnek.

A kötet 2024 őszén jelent meg angol¹ és magyar² verzióban (melyek csak a nyelvben különböznek), és 48 szerző többgenerációs családi történetét tartalmazza az 1850-es évektől egészen napjainkig. A történetekben szereplő kivándorlók közül a legkorábbiak a Kossuth-emigrációból (1850-es évek eleje) származnak, legtöbbjük a századforduló „öregamerikás”

¹ Fenyvesi Anna és Bakos Réka, szerk. *Hungarian Roots & American Dreams: Tracing Personal History*. Szeged: Americana eBooks, 2024, 283 p.

² Fenyvesi Anna és Bakos Réka, szerk. *Óhazából az Újvilágba: A személyes történelem nyomában*. Szeged: Americana eBooks, 2024, 283 p.

nemzedékét képviseli, van egy DP-s³ történet is, és két fejezet szól '56-os emigránsokról. Az angol nyelvű kötet bemutatójára 2024. október 25-én a Pittsburghben (Pennsylvania állam), a magyaréra 2025. február 7-én Szegeden, a Szent-Györgyi Albert Agórában került sor.

1. kép: Az első kötet két verziója. Fotó: Roboz István

2. kép: A szerkesztők és szerzők a pittsburghi könyvbemutatón, 2024. október 25-én.
Fotó: Peckham András

³ DP: Displaced person, azaz a II. világháborút követő emigránsok nemzedéke.

3. kép: A kötet közreműködői a szegedi könyvbemutatón, 2025. február 7-én.
Fotó: Roboz István

A pittsburghi bemutatót követően a szerkesztők meghírdették a Facebook-csoportban a következő, második kötetet is, amely az első kötet koncepcióját követi, de az emigrációs hullámok tekintetében teljesebb képet kíván nyújtani azzal, hogy az „öregamerikás” nemzedék mellett a DP-sekét, az ’56-osokét, illetve a 20. század második felének emigránsait (beleértve a rendszerváltás utáni évek kivándorlóit is) érinti. A most készülő és 2025 őszére várható, szintén két verzióban (angol és magyar) készülő második kötet újabb történeteket közöl, és emellett egyedülálló módon harminc ikonikus amerikai magyar helyszínt is bemutat, térben is keretbe helyezve a történeteket.

A szerkesztők a két, amerikai kivándorlást magukban foglaló családtörténeteket felvonultató kiadványokon túl jelenleg (2025 májusában) két másik köteten is dolgoznak: a Soproni Erdészeti Egyetem legendás, 1956-ban Kanadába emigrált nemzedékének örökségét bemutató köteten, és egy magyarországi, az USA-ból visszajött „öregamerikások” által alapított település, a Dollártanya történetét és örökségét bemutató munkán. Emellett további könyvek kiadását is tervezik.

A módszer

A kötetek történetei a kivándorló családtag(ok) nemzedékétől indulva mutatják be a családok sorsát a tágabb történelmi kontextusba ágyazva. Ugyanakkor a mikrotörténeti megközelítés lehetővé teszi az egyéni élethelyzetek, döntések és azok következményeinek végigkövetését – legyen szó a kivándorló(k) életútjáról, a leszármazottaik sorsáról, vagy a hazatérő és/vagy a tengerentúlon maradt rokonok történetéről. Az elbeszélések tehát nemcsak a kivándorló(k) élettörténetét kísérik végig, hanem az ő(ke)t követő nemzedékek életét és a kivándorlásnak rájuk gyakorolt hatását is bemutatják, élő családi krónikává szélesítve a személyes és családtörténeteket – egészen a jelenig vezetve vonalukat. Könnyen belátható, hogy az így létrehozott családi krónikák

ezen a ponton sem zárulnak le (esetleg csak a kötetben bemutatott részük), hiszen azok minden egyes további generációban és generáció életével tovább „íródnak”.

A kötetek történetei felfoghatók a mikrotörténelem rövid lélegzetű dokumentálásaként is, melyből az egyedi és családi sorsokon keresztül kirajzolódik a 19. század végi és 20. századi magyar és amerikai történelem számos aspektusa annak a hétköznapi emberek által megélt formájában.

A történetek megírása a (jobbára „laikus”, íráshoz, publikáláshoz nem szokott) szerzők részéről felfogható egyfajta részvételi örökségmunkának is, melynek során megörökítik az általuk felkutatott családtörténetet, és továbbadják a következő generációk részére. A projekt egyik legnagyobb értéke, hogy laikusokat és szakembereket egyaránt bevon: a csoport kutatásban jártasabb bölcész és tapasztaltabb családtörténet-kutató tagjai együtt dolgoznak a kutatásban kevésbé tapasztalt, vagy azt még csak most kezdő tagokkal. A hangsúly a személyes és családtörténetek hiteles dokumentálásán, a sokszor közösen végzett kutatómunkán, és a több szempontú örökségtérképezésen van.

A mikrotörténelmi perspektíva

A mikrotörténelmi fókusz az 1970-es évek óta jelenik meg a történelemtudomány látókörében, és különösen nagy átfedést mutat a családtörténeti kutatások által képviselt megközelítéssel is.

A mikrotörténetírás mint történeti kutatási műfaj az 1970-es években alakult ki Olaszországban, és az 1990-es évektől kezdve jelentős követőkre tett szert (vö. Burke 1991,⁴ Ginzburg et al. 1993⁵). Elméletéről és gyakorlatáról 2013-ban jelent meg nagyszabású munka (vö. Magnússon és Szijártó 2013⁶). A mikrotörténészek célja egy viszonylag kis objektum, „egy faluközösség, egy családcsoporthoz, akár egy egyes ember” (Ginzburg és Poni 1991: 3,⁷ idézi Magnússon és Szijártó⁸) vizsgálata, hogy „mikroszkóppal” megragadják az adott történelmi körülmények között érintett emberek tapasztalatait, hogy olyan betekintést és megértést tegyenek lehetővé, amely „távcsővel” nem lenne lehetséges. A mikrotörténeti megközelítést és módszertant

⁴ Burke, Peter. On Microhistory. Ed. Giovanni Levi. New Perspectives on Historical Writing. Cambridge, Polity Press, 1991. Pp. 93–113.

⁵ Ginzburg, Carlo, John Tedeshi, and Anne Tedeshi. „Microhistory, Two or Three Things That I Know About It.” Critical Inquiry, 20(1), 1993, 10–35.

⁶ Magnússon, Signurdur Gylfi and István M. Szijártó. What is Microhistory? Theory and Practice. London, Routledge, 2013.

⁷ Ginzburg, Carlo and Carlo Poni. The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace. Eds. Edward Muir and Guido Ruggiero. Microhistory and the Lost Peoples of Europe. Baltimore, Johns Hopkins UP, 1991. pp. 1–11.

⁸ Magnússon, Signurdur Gylfi and István M. Szijártó. What is Microhistory? Theory and Practice. London, Routledge, 2013. p. 25.

alkalmazó családtörténeti nagylélegzetű munkákat eddig olyan szerzők publikálták, akik a személyes vonatkozásnál szélesebb kontextusba kívánták helyezni megállapításaikat. Emma Rotschild 2011-ben megjelent, a családja franciaországi történetéről szóló könyve⁹ például mikrotörténeti családtörténeti elbeszélés. Anne Patterson Rodda 2012-es könyve¹⁰ szintén mikrotörténeti elbeszélést nyújt az Egyesült Államokba bevándorolt dánok személyes családtörténetéről, tudatosan és explicit módon alkalmazva a mikrotörténeti megközelítést, míg 2014-es könyve¹¹ a mikrotörténeti módszer alkalmazásának módszertanát tárgyalja a genealógiai kutatásban és általában az írásban. Reginald Bacon 2019-ben készített egy mikrotörténeti kutatási útmutatót,¹² amely a szélesebb közönségnek szól, a történészekről a helytörténet-rajongókig.

Jelentőség és hatás

Mind már elkészült első, mind pedig most készülő második kötet többgenerációs nézőpontot képvisel. A történetek nemcsak az első kivándorló generációra koncentrálnak, hanem bemutatják, hogyan hatott a kivándorlás a második, harmadik, néha a negyedik, sőt egyes esetekben az ötödik generáció életére és identitására.

A kötetek külön figyelmet szentelnek azoknak a kivándorlóknak, akik hazatértek Amerikából, ezzel egy kevésbé dokumentált népmozgásra világítva rá. Mivel számos történet a (már igen korai, 1910-es évektől megjelenő) visszavándorlást is magában foglalja, ez egyrészt új perspektívát nyit a kivándorlás problémakörének dokumentálásában, hiszen a visszavándorlásról jóval kevesebb szó esett és esik még mindig mind a történeti munkákban, mind pedig a hétköznapi köztudatban – az USA-ban és Magyarországon egyaránt.

Kiemelendő még a könyvek időbeli lefedettsége. A kötetekben az 1800-as évek közepétől a mai napig ívelnek a történetek – közel 200 év magyar–amerikai kapcsolattörténetét ölelik fel. Szerzőik jó része magyarországi magyar, de vannak közöttük határon túli és amerikai magyarok, utóbbiak olyanok is, akik magyar–angol kétnyelvűek, de angol egynyelvű, magyarságukat kulturálisan tartó szerzők is.

A történetek időbelisége és a szerzők szélesebb palettája megkülönbözteti az „Óhazából az Újvilágba” projektet az eddigi, részben hasonló kezdeményezésektől, mint a 2015-ben elkészített

⁹ Rotschild, Emma. *An Infinite History: The Story of a Family in France*. Princeton, Princeton UP, 2011.

¹⁰ Rodda, Anne Patterson. *Trespassers in Time: Genealogists and Microhistorians*. Szerzői kiadás, 2012.

¹¹ Rodda, Anne Patterson. *Trespassing in Time: Genealogists and Microhistorians: Family History As Microhistory: Navigating the Historical Records as Shown Through the Narrative of a Danish-American Seafarer's Life*. Scottsvalley, CA, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014.

¹² Bacon, Reginald. *The Micro-historian's Guide to Research, Evidence, & Conclusions Step-by-Step Research Planning and Execution for Historians, Genealogists, Journalists, Museum Professionals, Specialty Researchers, & Local History Enthusiasts*. Washington, D.C., Rowman & Littlefield Publishers, 2019.

Memory Project¹³ internetes interjúgyűjtemény, amely a II. világháború utáni és 1956-os magyar emigránsokat szólaltatja meg; a *Visszidensek* I–III. kötetek,¹⁴ amelyek a második világháborút követően emigrált családok visszatért tagjainak élettörténeteit foglalják magukba; valamint Antal-Ferencz Ildikó *Magyarnak lenni Amerikában* interjúkötetei,¹⁵ amelyek az amerikai magyar diaszpóra aktív tagjaival készült interjúkat gyűjtenek össze.

A kötetek története határokon átvágó párbeszédet indítanak el, hozzájárulnak a diaszpóra identitásának megerősítéséhez, és hidat képeznek az amerikai magyarok és az anyaországi magyarok között. A projekt népszerűsége azt is jelzi: a politikamentes közösségi örökségfeldolgozásra ma is van igény, sőt, talán sosem volt ilyen aktuális.

A Facebook-csoportban a megalapítás óta folyó egyéni, de sokszor kooperatív jelleget is öltő kutatómunkán túl, a projekt hatása leginkább a megjelent könyvek hatásán mérhető le. A könyvek megjelenése óta eltelt bő fél évben azt tapasztaljuk, hogy a megjelent történetek önálló életet kezdenek élni és hatással vannak a Facebook-csoporton kívüli emberek életére is, sokszor oly módon, hogy a kötetek olvasói egészen új oldalukról ismerik meg saját, a történetekben megörökített felmenőiket. Több esetben is kapcsolatba léptek a szerkesztőkkel olyan olvasók, akik így szereztek tudomást rég elhunyt családtagjuk életének fontos mozzanatáról, ami aztán teljesen átírta bennük az illetőről kialakult képet.

Összegzés

Az „Óhazából az Újvilágba” nem csupán könyvsorozat, hanem folytatódó projekt és közösségi emlékezhely. Olyan kezdeményezés, amely nemcsak megőrzi a múltat, hanem egyedi, mikrotörténelmi nézetből elmondott történeteket bemutatva, aktívan hozzáad az amerikai magyarok történelméhez is – sok száz közreműködő Facebook-csoporttag kutatási eredményeiből, munkájából, és emlékeiből építkezve.

A projekt által kiadott (és készülő) könyvek nemcsak egyéni történetek gyűjteményei, hanem kortörténeti lenyomat is, amelyek betekintést adnak egyrészt a magyar kivándorlás társadalmi hátterébe és változásaiba, másrészt pedig abba is, hogy a szerzők, a 21. század emberei hogyan látják felmenőiket, élettörténetüket, azok saját nemzedékükre gyakorolt hatásait, és végső sorban önmagukat.

¹³ <https://memoryproject.online> (Utolsó letöltés: 2025. május 10.)

¹⁴ Gyuricza Péter. *Visszidensek*. I–III. kötetek, Budapest, Magyarország Barátai Alapítvány, 2018–2019.

¹⁵ Antal-Ferencz Ildikó. *Magyarnak lenni Amerikában*. I–II. kötetek. Cleveland, Bocskai Rádió, 2023–2024.